

БӨЛІМ: ҚАРЖЫЛЫҚ САУАТТЫЛЫҚ

Қаржылық сауаттылық деген не және оны қалай дамытуға болады: несие мен рассрочкадан қалай құтылу керек

ЖАРИЯЛАНДЫ
14.05.2026ТІРЕК СӨЗДЕР
жинақ, қаржылық сауаттылық, қарыз,
несие, рассрочкаСІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/188721/>

Қаржылық сауаттылық деген не және оны қалай дамытуға болады деген сұрақты мен 30 жыл бойы күнде көріп келемін. Бір заңдылық өзгермейді: несие алған адамдардың 9-ы 10-нан 5 жылдан кейін де сол несиені өтеп жүреді. Сырттай қарасаң, бәрі «ыңғайлы» сияқты. Ішіне кірсең — айлықтың жартысы жоғалған, үйде ұйқы жоқ, ертеңгі күннен қорқыныш бар. Қарыз байлық әкелмейді. Қарыз ұйқыны ұрлайды. Жинақ қана адамға тыныс береді.

НЕСИЕ/РАССРОЧКА ШЫН МӘНІНДЕ ҚАНША ТҰРАДЫ — НАҚТЫ ЕСЕП

Көп адам «телефонды 100 000 теңгеге рассрочкамен алдым» деп қуанады. Бірақ ол тегін ақша емес. Бұл — болашақ табысыңды бүгін жұмсау.

Мысалға алайық: телефонның бағасы 100 000 теңге. Дүкенде «айына 12 083 теңгеден, 12 айға» дейді. Сырттай қарасаң, бәрі бірдей сияқты. Бірақ комиссия, үстеме, сақтандыру, қосымша қызмет қосылады. Нәтижесінде сен 12 айда 145 000 теңге төлеуің мүмкін. Яғни телефон 45 000 теңгеге қымбаттап отыр. Бұл — бір айлық асхана шығыны немесе бір айға азық-түлікке кететін ақша.

Рассрочка алма деймін. Себебі сен қазір жоқ ақшаны ертеңгі айлығыңнан жұлып алып отырсың. Ертеңгі айлық — еркіндікке емес, бұрынғы қателігіңе кетеді.

- 100 000 теңге зат — 145 000 теңге болып кетсе, айырма 45 000 теңге.
- 12 ай емес, 24 ай алсаң, сол затқа тағы да артық төлейсің.
- Айына 12 000 теңге «ұсақ» көрінеді, бірақ 12 айда 144 000 теңге болады.

БАНКТЕР МЕН ДҮКЕНДЕР СЕНІ ҚАЛАЙ АЛДАЙДЫ — ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ТӘСІЛДЕР

Олар сені ақшамен емес, сезіммен ұстайды. «Қазір ал», «соңғы мүмкіндік», «тек бүгін», «айына небәрі» — міне, негізгі сөздер осы. Адамның миы үлкен сандардан қорқады, ал ұсақ төлемге тез көнеді. 12 000 теңге көрінеді — 145 000 теңге көрінбейді.

Тағы бір айласы — бастапқы жарнаны аз көрсету. Сен бірден жеңілдеп қаласың да, кейінгі айлық жүктемені ойламайсың. Кейде «қосымша қызметті» қағаздың ішіне тығып жібереді. Бір күнде қарап шығуға асыққанда, сен артық төлемге келісіп қоясың.

Дүкеннің мақсаты — тауарды емес, төлемді өткізу. Банктің мақсаты — ақшаны сенен ұзақ уақыт ұстау. Ал сенің мақсатың — қарызсыз өмір сүру болуы керек.

НЕСИЕСІЗ ӨМІР СҮРУДІҢ НАҚТЫ ЖОЛЫ — ҚАДАМ БОЙЫНША

Бірінші қадам: қарызыңның бәрін қағазға жаз. Қанша теңге, қайда, айына қанша төлейсің, қанша ай қалды — бәрін ашық көр. Көзден жасырылған қарыз көбейе береді.

Екінші қадам: жаңа қарыз алма. Біреуді жабу үшін екіншісін алма. Бұл адамды құтқармайды, тек тереңірек батырады.

Үшінші қадам: міндетті төлемдерден басқа шығынды қысқарт. Телефон, киім, той, сыйлық — бәрі кейін. Алдымен тыныштық керек.

Төртінші қадам: қымбат затты бірден емес, ақша жинап ал. 100 000 теңгелік телефон керек болса, 5 ай бойы айына 20 000 теңге жина. Сонда сен сатушыға емес, өзіңе жұмыс істейсің.

Бесінші қадам: табысың аз болса да, қарызсыз өмір сүруді үйрен. Кішкентай табыспен де тәртіп бар жерде адам түзеледі.

ЖИНАҚТАУДЫҢ 3 АЛТЫН ЕРЕЖЕСІ

- **Айлықтың 20%-ын** бірден бөлек қой. 200 000 теңге алсаң, 40 000 теңге. 150 000 теңге алсаң, 30 000 теңге. Бұл — сәттілік емес, тәртіп.
- **Апта сайын жина.** Ай соңын күтсең, ақша қалмайды. Апта сайын 7 500, 10 000, 15 000 теңге болса да, тұрақты жина.
- **Жинаққа қол тигізбе.** Ол ойыншық ақша емес. Ол — жұмыссыз қалғанда, ауырып қалғанда, күтпеген шығынға арналған қор.

Мен көрген табысты отбасылардың ортақ қасиеті біреу: олар алдымен жинайды, сосын жұмсайды. Ал қиналғандар керісінше істейді. Сосын «ақша жетпейді» дейді.

«БІРАҚ АҚША ЖЕТПЕЙДІ» ДЕГЕН СЫЛТАУҒА ЖАУАП — НАҚТЫ ШЕШІМДЕР

Ақша жетпейді дейтін адам көбіне табысын емес, әдетін өзгертпеген адам. Шындық осы.

- Апталық мәзір жаса. Күніне сырттан ас алсаң, айына 30 000–60 000 теңге босқа кетеді.
- Тізімсіз дүкенге барма. Тізімсіз адам артық алады.
- Той, кафе, сыйлық шығынын шектә. Бір айда 15 000 теңге, бір жылда 180 000 теңге.
- Үйдегі артық жазылым, қажетсіз қызмет, бос төлемдерді қысқарт.
- Балаларға да ақша қадірін үйрет. Әр сұрағанын алып берме.

Ең бастысы: «бәрі қымбат» деп қолды бір сілтеме. Қымбат нәрседен бұрын тәртіп керек. Тәртіп болса, аз ақша да көбейіп көрінеді.

ҚАРЖЫЛЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ҚАЛАЙ ДАМУҒА БОЛАДЫ

Қаржылық сауаттылық деген не және оны қалай дамытуға болады дегенде, менің жауабым қарапайым: табысыңды біл, шығыныңды бақыла, қарыздан қаш, жинақты әдетке айналдыр.

Күніне 10 минут ақшанды қара. Айына бір рет отбасыңмен есеп жүргіз. Қанша кірді, қанша кетті, неге кетті — осыны білмеген адам басқармайды, тек күйіп-бітіп жүреді.

Балаңа да осыны үйрет. Ақша — еңбек. Ақша — сана. Ақша — тәртіп. Біреу тез байығысы келсе, әдетте тез қателеседі. Ал баяу, бірақ дұрыс жүрген адам ұтады.

ҚОРЫТЫНДЫ: БҮГІН ЖАСАЛАТЫН БІР ІС-ҚИМЫЛ

Бүгін кешке бір парақ алыңыз да, барлық қарызды жазыңыз. Әр теңгені көрсетіңіз. Сосын келесі айдан бастап табыстың кемінде 20%-ын бөлек шығарыңыз. Рассрочка алмаңыз. Жаңа қарыз алмаңыз. Алдымен тыныштықты алыңыз. Қалғанының бәрі содан кейін келеді.

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.